

УДК 342.727

Тетяна Іванівна Гудзь,

*кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри
конституційного і міжнародного права факультету № 4
Харківського національного університету внутрішніх справ*

Принцип вільного руху інформації як основний принцип європейської аудіовізуальної політики

У сучасному світі свобода думки і слова, вільне вираження своїх поглядів і переконань визнається невід'ємним правом кожної людини. Проте розвиток сучасних технологій, наукові винаходи, інновації у сфері зв'язку досить суттєво трансформували можливості осіб передавати та отримувати інформацію, у тому числі масову. В умовах сьогодення можна з впевненістю говорити про те, що електронні засоби масової інформації (далі – електронні ЗМІ), а саме телебачення, радіо і Інтернет, здійснюють суттєвий вплив на суспільство, а отже – і на державу в цілому. Вони можуть як стимулювати розвиток країни, так і гальмувати його.

У цьому контексті набувають актуальності питання щодо засад поширення інформації. При цьому, утвердження в українському суспільстві свідомої підтримки членства України в Європейському Союзі, інтеграції в європейський економічний, культурний та політичний простір і здійснення процесу внутрішніх реформ і перетворень у бік більш вільного, справедливого, демократичного, успішного і прозорого суспільства, що спирається на засадничі права та свободи людини, передбачає дослідження принципів діяльності засобів масової інформації, у першу чергу електронних, оскільки саме з їх допомогою існує можливість оперативно отримувати будь-яку інформацію у будь-якому місці, і у будь-який час за умови наявності технічних можливостей.

Базові принципи діяльності електронних ЗМІ знайшли своє закріплення в основоположних документах європейських інституцій, таких як Рада Європи, Європейський Союз, ОБСЄ, ПАРЄ. Цими міжнародними організаціями було прийнято низку документів, у яких було закріплено відповідні принципи, а саме: Декларацію про свободу виразу думки та інформації (1982 р.), Рекомендацію Комітету міністрів Ради Європи

«Про заходи щодо прозорості засобів масової інформації» (1994 р.), Рекомендацію «Про заходи стимулювання плюралізму ЗМІ» (1999 р.) тощо.

Одним із основних принципів європейської аудіовізуальної політики, що знайшов своє відображення у щойно згаданих документах, є принцип вільного руху інформації. Даний принцип є базовим принципом європейської аудіовізуальної політики, який спрямований на створення єдиного комунікаційного медіа простору, і базується на наступних обов'язкових елементах.

Забезпечення свободи думки і слова, вільного вираження своїх поглядів і переконань. Право людини на інформацію, свободу думки і слова гарантовано Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод та Декларацією Комітету міністрів Ради Європи «Про свободу вираження поглядів та інформації». Саме ці документи встановлюють, що кожен має право на свободу самовираження. Водночас, у цих же документах зазначається, що в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або суспільного спокою законом передбачені обмеження щодо поширення й отримання такої інформації. Крім того, процес ліцензування електронних ЗМІ розглядається не як прояв обмеження свободи вираження, а як засіб забезпечення безпеки медіа простору.

Обов'язковою умовою забезпечення реалізації принципу вільного руху інформації є забезпечення загального доступу до інформації. Вона передбачає, що у Європейському Союзі усі громадяни мають доступ до інформації, яка представляє суспільний інтерес, за допомогою електронних ЗМІ, що функціонують на рідній мові населення. Водночас, відкритість інформаційного простору автоматично заохочує населення підвищувати власний рівень медіа грамотності (зокрема, це стосується вразливих верст населення, меншин, осіб з обмеженими можливостями тощо) – люди мають можливість отримати допомогу задля розвинення навичок щодо пошуку і використання інформації, а отже й забезпечення її вільного руху.

Відкритість державного управління відіграє важливу роль у процесі забезпечення вільного руху інформації. Вона забезпечується, насамперед, за допомогою сайту Європейського Союзу, який демонструє громадянам увесь спектр діяльності ЄС на всіх мовах держав-членів. Крім того, забезпечення відкритості державного управління як невід'ємного елементу принципу вільного руху інформації, регламентовано у Білій

книзі про європейське управління, що закріплює обов'язок інститутів Європейського Союзу публікувати результати роботи.

Водночас, Європейський Союз визначає, що вільний рух і свобода інформації передбачає наявність медіаплюралізму. Оскільки засоби масової інформації виконують важливу роль у процесі поширення економічної та політичної інформації, слід перешкоджати їх використанню як зброї політичними та економічними групами. Також Європейський Союз активно протидіє медіаконцентрації, як гальмуючому елементу у системі вільної циркуляції інформації. Концентрація у медіасфері провокує обмежену кількість медіамагнатів й автоматично блокує доступ для нових «гравців» інформаційної сфери.

Європейська політика також широко протидіє відсутності плюралізму медіаконтексту. Наразі, існує проблема, коли різноманітні ЗМІ пропонують одну й ту саму інформацію/фотографії/відео. Це викликано тим, що медіа компанії не виробляють власну продукцію через відсутність ресурсів (зокрема, журналістів).

Ще одним елементом принципу вільного руху інформації виступає вільна конкуренція на інформаційному ринку, забезпечення якої регламентовано Директивою Комісії 2002/77/ЄС від 16 вересня 2002 року «Про конкуренцію на ринку електронних телекомунікаційних мереж та послуг» і Директивою «Телебачення без меж». Суть механізму забезпечення вільної конкуренції передбачає відкритість інформаційного суспільства для нових членів, як у сфері вироблення медіапродукту, так і у сфері його поширення та надання інших медіапослуг на всій території Європейського Союзу незалежно від національних кордонів. Водночас, Директива «Телебачення без меж» вимагає, щоб електронні ЗМІ резервували основну частину свого мовного часу для передачі європейського медіапродукту. А це виступає, з одного боку, як обмеження плюралізму медіапродукту та провокує «інформаційний застій», а з іншого – як інструмент забезпечення збереження культурного різноманіття.

Отже, європейська інформаційна/аудіовізуальна політика формується й розвивається паралельно зі світовою глобалізацією. Принцип вільного руху інформації як основний принцип європейської аудіовізуальної політики складається із системи таких обов'язкових функціональних складових, як: забезпечення свободи думки і слова, вільного вираження своїх поглядів і переконань; загального доступу до інформації; відкри-

тість державного управління; медіаплюралізм, протидія медіаконцентрації та плюралізм медіаконтенту; вільна конкуренція у медіасфері.

Україна визнає міжнародно-правові стандарти у сфері засобів масової інформації, у т. ч. й електронних, як основоположні для демократичного розвитку суспільства і держави. Водночас, реалізація принципу вільного руху інформації в Україні потребує вироблення дієвого механізму гарантування безпеки національного сегменту кібернетичного простору, зокрема щодо діяльності у сфері мас-медіа. Це пов'язано з тим, що певна інформація може бути використана як активний елемент інформаційної війни і, відповідно, стати загрозою виникнення порушень демократичних цінностей, прав та свобод людини, що є неприпустимим.

Одержано 01.11.2019